

telo postaja manj gosto-kapljiva. To sprejeto, ne dočutno toploto imenujemo zvezano ali utajeno toploto. — Prihodnjič vam hočem mnogo izgledov povedati.

O t e c

Marko Pohlin.

III.

Za predgovorom so na posebnem listu vdete nelično natisnjene in slabo razlagovane pismena cirilske in glagolske. — Slovnica Markova t. j. Kraynska Grammatika ima tri dele:

A) Od beffedne fazhetnoste (Wortforschung). V tem razlaguje čerke samoglasne in skupglasne, iz katerih naraščajo zlože (floshe, Sylben), besede, govor. Besedam, ki so moškega, ženskega ali nobenega spola, prideva se beseda spolska (Artikel). Štetve so samuene, dvojne, mnoge. Sklonov štejeta Bohorič in Hipolit šest, na tanko po latinščini (vocativus: ô ti mosh, o ozha; ablativus: od tiga mosh, od tiga ozhéta); Marko pa sedem, in sklon t. j. prigba 1. mu je imenuvavc, 2. rodnik, 3. dajavc, 4. tožnik, 5. vekavc, 6. zmaknik, 7. spremuvavc.

Sklanje t. j. prestavnost so tri, in moški I. samostavniki se pregibljejo pa sklanjalu 1. Ta Krayl, 2. Fant, 3. Ta Roh ali ruh, tega roga — rogova; ženski II. po sklanjalu 1. Ta Krayliza, 2. Zhednost, 3. Skerb; in srednji III. po izgledu 1. Serze, 2. Oblizhje. — Pridevniki ali prilogi — perftavne beffede — se spreminjajo po spolu: Ta brumne, ta brumna, tu brumnu, tega brumnega; v sodnji ali primerjavni stopnji (nafglihavnek): brumnejshe, -ega; v tretji ali presežni: narbrumnejshe; bel, narbel gluh. — Števniki so števila poglavitne: stu, jefar, miliar; zaporedne: rajmo stu, samo stu, jefarske, miliarske; rezdejlivne. — Zaimek t. j. perdevk v ednini: jeft, ti, on; v dvojini: ma me ma, va ve va, ona one ona; taiste, une, katire-a-u; kedu, gdu, kaj, kir-a-u; moj, kajfen-a-u.

Glagol — beffeda zhasna — ima čas prične, pretečene, perhodne; naklone ali viže (vishe). Sprege t. j. prekladnost se po končnicah (-am, -em, -im) v določnem sedanjiku razločujejo tri, in v I. se pregibljejo po spregalu 1. Dam, dal, dan, dati; v II. po spregalu 1. Lubem, lubil, lublen, lubet ali lubiti, in 2. Berem, bral, bran, brati; v III. po spregalu 1. učim, učil, učen, učiti. Potem pripoveduje nekaj od glagolov nepravilnih, sostavljenih (unrichtigen, abfönderlichen u. unabfönderlichen) itd. — Za glagolom ima nauk od predloga, prislovov, medmetov in veznikov t. j. spredneh, stranskeh, v' mejs postavljenih, in vežejočeh besedi. Po vsem tem tole:

Allgemeine Anmerkung.

Aus diesen 7. Theilen der Rede kann man leichtlich bemerken, wie sehr nothwendig es seye, sowohl im Schreiben, als Lesen und Reden, des rechten Grundes und Mundart sich befleißigen, ansonsten wird man niemals die Schreib- und Redrichtigkeit in der Sprache einführen. Der Anfang leidet Gewalt. Lässt man sich Anfangs mit dem Sudeln befriedigen, werden immer die alten Fehler, ach leyder! so viel unleidentliche Fehler! haufenweise sich einfänden. Die Unrichtigkeit wird immer mehr überhand nehmen, und zu letzt auch den Landskindern ihr eigene Sprach unbekannt, und etwa gar unbegreiflich vorkommen. Ist es nicht schon genug rauhes, und bäurisches in die Sprach nach und nach eingeschlichen, und hat ihr die ganze Annehmlichkeit benommen? Ist es nicht einmal Zeit, solchem Rasen Einhalt zu thun? Wie weit soll es denn noch gehen? Genug hier von diesen, weil es immer unter den Fehlern noch ferner einen Platz finden wird.

Nato ima nekako skladije t. j. slovarček, v kterem se v abecednem redu nahajajo nektare besede 1. koreninske (Wurzelworte), 2. odrašene t. j. izpeljane po natiku posamesnih obrazil na koreniko ali deblo, in 3. skupzložene t. j. sostavljene ali zložene, in sicer po vseh govornih razpolih.

B) Od skupskladanja teh beffedy (Wortfügung). — Po kratki vpeljavi piše: »Ohne der ächten Wortfügung, welche nach den grammatikalischen Grundregeln soll eingerichtet seyn, ist jeder crainerischer Redner, Verfasser und Poet, nur vor einen unachtsamen Sudler und Schmierer zu halten, welcher seiner eigenen Mutter Sprach so große Unehre, durch sein rasendes Stimeln, und Verderben zufüget.«. — Na to pravi, češ, da so pravila največ iz jezika samega (nach dem Grund der Natur), dasi so sim ter tje tlačansko posnete po drugih, o spolniku ali členu — ta, ta, tu; en, ena, enu: wird gar oft zierlich ausgelassen; im Nachdruck öffentlich gefetzt, — ter razlaguje po svoje besedoskladje spet po vseh besednih plemenih.

C) Od Dobropisnosti (Rechtschreibung). V tem delu ima naslednji Vorbericht: Gewiss! vieles wird erfordert die crainerische Sprach regelrichtig zu reden, ich stehe aber auch nicht ohne Grunde an, ob nicht ein mehreres zur regelmässigen Rechtschreibung erforderlich seye. Diess ist mein allersehnlichster Wunsch. Wer ist aber, der so richtig schrieb, und sich kein Bedenken machte nach eigener Willkuhr, und Gutdünkel etwas daher zu lallen, und etwas daher zu schmieren? Wer ist, der sich auch in ungebundener Rede, so richtig, und regelmässig verhielte, dass er ohne ungegründeter absonderlicher Redensart (Lestnorednost) und in unförmlicher Wortfügung (Narobereznost) sprechen thäte? Nur schade, dass man eine so Wortreiche Muttersprach habe, und will sich derselben nicht bedienen. Wie können es jene verantworten, die ihre eigene reine Sprache mit lateinisch- deutsch- wälsch- oder französischen Worten schmücken, oder verderben wollen. Diesen Schnitzer- und Fehlerschwall, dass er nicht weiter reiße, Einhalt zu thun, soll seyn »Erstes Capitel. Von den Buchstaben (selber Lautung) und Rechtschreibung«. — Potem pripoveduje, da je Ilir Metod, kakor so zaznamnjali Hermann, Febroni, Mosemann, sostavil hrovaške in ilirske čerke, ter v njih spravil na svetlo ilirsko biblijo; drugi pa menijo, da brat njegov Ciril, da se torej cirilske zo-

vejo. V teh, piše Febroni, je na neznanske stroške deželnih stanov Kranjskih tiskano bilo sv. pismo, evangelije, lutrovska postila v Tibingu ali Avrahu na Virtemberškem. Na Kranjskem so vse posamne bile sežgane in zaterte. O koliko slavnije bi Kranjcem bilo, da bi katoliško sv. pismo, katero imam v rokopisu pri rokah, z nekterimi stroški hotli dati na svetlo! — Razun teh so še druge ilirske čerke, ktere je pa sestavil sv. Hieronim iz Stridona v Dalmaciji, ki se zovejo glagolitiške itd. — Te pismena so dan danes popolnoma odpravljene, kar je l. 1553 Prim. Truber najpred biblijo tiskati jel z latinskimi čerkami, kterih so se poprijeli tudi Pemci, Poljci, Hrovatje, da ilirske čerke imajo le ilirski duhovniki v svojih mašnih bukvah, in so v rabi še v Carigradu, Bosni, Moskoviји ali na Rusovskem itd. —

Nato razklada latinsko čerkopisje po svoje, kjer pravi, da na pr. c rabi sem ter tje p. cirkuv ali cirqua; namesto dvoglasnega e piše se z repkom p. derfhe; l časih ll p. dalla, vola Wille, vólla des Ochfen; q redkoma: buque, qvas; f, fh in s, sh je pisal nasproti Bohoriču ravno narobe p. salu Schmeer, sad Frucht, shallam fcherze, pa falu hübsch, sad hinterrucks, fhalliti betrüben; w zum Unterfchied der gleichthönenden Worten: wodem ich steche, bodem ich werde, sem wila ich hab geschlagen, sem bila ich war gewesen; y ali ybxonyre v enako razločevanje: fgvoni leite, fgvony er leitet; stojy, syn, krayl. — Potem razlaguje „kluke, fnamèna — Accente o. Mundthöne, tu dolgu (beró), tu hitru favyanje (pèr, smèrt), pofhirk das Kürzungsstrichlein o. Mondchen (h', v', s'); ločila ali prepone na pr. pika, dve pike, fgurnà pika; spodna pika! — V spevorečnosti (Thonsprechung) mu je pesemske dejl ali skok Reimglied, predahnenje Abschnitt, rajfh ali raja Reim, Vers, ki se narejajo po latinskih in družih na pr.

Pisheta, pure, raze, koshrune, kopune, telleta.

Kako se pesmice kujejo po kranjsko, razkazuje v nekterih zgledih, govori o mnogih pesniških svoboščinah, o nekterih prilikah in podobah, našteva pesnikom razne poganske malike po kranjski, sedmere čudesa na svetu, Katonov nauk od zhloveshkega faderfhanja — po nemški in slovenski. Naposled ima v pristavku nektore navadne pogo-vore v prid potujočim v jeziku kranjskem, nemškem in laškem na pr.

Crainerifch.	Deutfch.	Wälfch.
Gori! gori! moj	Auf! auf! mein	Sù! sù! Signor
Gospud!	Herr!	mio!
Pokaj?	Warum?	Perche?
— — —	— — —	— — —
Sreznho rajfho.	Glückliche Reise.	Felice viaggio.
— — —	— — —	— — —
Buh vas obari.	Behüt euch Gott.	A Dio Signore.